

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.07 – МКР.1952 «С» 2023.10.26 012 ПЗ

ПАРХОМЕНКО НАЗАР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Економічний факультет

УДК 338.435:631.16

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри фінансів

_____

(підпис)

**Анатолій
ДІБРОВА**

_____

(підпис)

Наталія ШВЕЦЬ

« ____ » _____ 2024 р.

« ____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Управління доходами сільськогосподарських
підприємств»

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

(код і назва)

Освітня програма _____

Фінанси і кредит

(назва)

Орієнтація освітньої програми _____

освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

к.е.н., доцент

_____

Руслана ОПАЛЬЧУК

(підпис)

Керівник магістерської

кваліфікаційної роботи

к.е.н., доцент

_____

Лариса ОЛІЙНИК

(підпис)

Виконав

_____

Назар ПАРХОМЕНКО

(підпис)

Київ – 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

д.е.н., проф. _____ Наталія ШВЕЦЬ
“ _____ ” _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТЦІ

Пархоменко Назару Олександровичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

(код і назва)

Освітня програма _____ Фінанси і кредит

(назва)

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Управління доходами сільськогосподарських підприємств»

Затверджена наказом ректора НУБіП України № 1952 «С» від 26.10.2023 р.

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2024.11.29
(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: фінансова звітність підприємства, нормативно-правові акти, економічна література

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні аспекти управління доходами сільськогосподарських підприємств
2. Аналіз управління доходами сільськогосподарських підприємств на прикладі ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА»
3. Шляхи удосконалення управління доходами сільськогосподарських підприємств

Перелік графічного матеріалу (за потреби) _____

Дата видачі завдання «25» листопада 2023 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____

Лариса ОЛІЙНИК

Завдання прийняв до виконання _____

Назар ПАРХОМЕНКО

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота на тему «**Управління доходами сільськогосподарських підприємств**» виконана на прикладі ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА», складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що викладено на 71 сторінці комп'ютерного тексту, що містить 11 таблиць, 7 рисунків.

Метою дослідження є обґрунтування шляхів удосконалення управління доходами сільськогосподарських підприємств, через запровадження пріоритетних напрямів управління доходами в нинішніх умовах.

Об'єктом дослідження є процес управління доходами сільськогосподарського підприємства ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА».

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління доходами сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження: аналіз та синтез; індукція і дедукція; системний, аналітичного групування, статистичний аналіз; економіко-математичні; оптимізації; експертних оцінок; метод динамічних рядів; порівняння, графічний, метод структурного аналізу.

Інформаційною базою при написанні магістерської роботи слугували навчальна література; розробки і публікації вітчизняних дослідників у сфері управління доходами сільськогосподарських підприємств; нормативно-законодавчі акти України; матеріали періодичних видань; фінансова звітність ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» тощо.

Практична цінність роботи полягає в тому, що висновки запропоновані в роботі можуть бути корисними для сільськогосподарських підприємств з ціллю удосконалення процесу управління доходами.

Ключові слова: доходи, управління доходами, формування доходів, дохід від реалізації продукції, собівартість продукції, сільськогосподарські підприємства.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	8
1.1. Економічна сутність та класифікація доходів підприємств.....	8
1.2. Формування та використання доходів сільськогосподарських підприємств.....	15
1.3. Сутність управління доходами підприємств та методичні підходи до нього.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА».....	25
2.1. Оцінка фінансового стану підприємства	25
2.2. Аналіз формування і використання доходів підприємства	33
2.3. Оцінка витрат на виробництво продукції та показників рентабельності підприємства	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	44
3.1. Напрями зниження собівартості продукції сільськогосподарського підприємства.....	44
3.2. Розвиток стратегічних напрямів управління доходами.....	50
3.3. Пріоритетні заходи щодо збільшення дохідності сільськогосподарських підприємств.....	55
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Теоретичні і практичні аспекти управління доходами сільськогосподарських підприємств розглядаються в роботах вітчизняних дослідників: Білик М.Д., Бланка І.О., Буряка Л.Д., Зятківського І.В., Квасовського О.Р., Опаріна В.М., Поддєрьогіна А.М., Саблука П.Т. Серед західних вчених економістів дослідження виручки від реалізації, прибутку відображаються у працях Бріггема Є., Коласса Б., Майерса С., Росса С.

Проте, пошук сучасних можливостей зростання доходів аграрних підприємств є необхідною умовою їхнього виживання у сучасних умовах, в тому числі подальшої інтеграції держави в світову економічну систему та зумовили вибір теми магістерської роботи.

Метою магістерської роботи є обґрунтування шляхів удосконалення управління доходами сільськогосподарських підприємств, через запровадження пріоритетних напрямів управління доходами в нинішніх умовах.

Поставлена мета обумовила визначити наступні **завдання**:

- визначити економічну сутність та склад доходів підприємств;
- розглянути формування та використання доходів в сільськогосподарських підприємствах;
- вивчити методичні підходи до управління доходами в аграрних підприємствах;
- оцінити фінансовий стану підприємства;
- проаналізувати формування та використання доходів підприємства;
- дослідити показники рентабельності підприємства та його витрати на виробництво продукції;
- обґрунтувати шляхи удосконалення управління доходами в сільськогосподарських підприємствах через розвиток стратегічних напрямів управління доходами.

Об'єктом дослідження є процес управління доходами і сільськогосподарському підприємстві ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА».

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління доходами аграрних підприємств.

Методи дослідження є: аналіз та синтез; індукція і дедукція; системний, аналітичного групування, статистичний аналіз; економіко-математичні; оптимізації; експертних оцінок; метод динамічних рядів; порівняння, графічний, метод структурного аналізу.

Інформаційною базою при написанні магістерської роботи слугували навчальна література; розробки і публікації вітчизняних дослідників у сфері управління доходами сільськогосподарських підприємств; нормативно-законодавчі акти України; матеріали періодичних видань; фінансова звітність ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» тощо.

Практична цінність роботи полягає в тому, що висновки запропоновані в роботі можуть бути корисними для сільськогосподарських підприємств з ціллю удосконалення процесу управління доходами.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність та класифікація доходів підприємств

Економісти різних часів вивчали економічну категорію «доходи», досліджували джерела їх виникнення та шляхи збільшення. Меркантилісти багатство держави прирівнювали до золота і срібла, які отримувались в результаті здійснення зовнішньої торгівлі. А. Сміт стверджував, що капітал людини – це частка її майна, використовуючи яку, вона розраховує мати дохід, а збільшуючи власні доходи, вона збільшує і дохід держави, що відповідно допомагає збільшувати суспільний дохід країни. Іншими джерелами доходів А. Сміт уважав земельну ренту та заробітну плату. Він розглядав прибуток, як результат праці працівника, оскільки вартість, яку він додає до вартості матеріалів, розподіляється на дві частки: оплату його праці та прибуток капіталіста; по-друге – як результат функціонування капіталу. А. Сміт поділив всю працю на продуктивну та непродуктивну. Продуктивною він вважав працю, яку можна замінити на капітал, а непродуктивною – працю, яку можна обміняти на дохід, а тому всю галузь нематеріального виробництва визнавав непродуктивною, таку яка не приносить прибутку ні населенню, ні державі [10]. К. Маркс у своїх роботах приділяв значну увагу доходам і джерелам їх утворення (рис. 1.1).

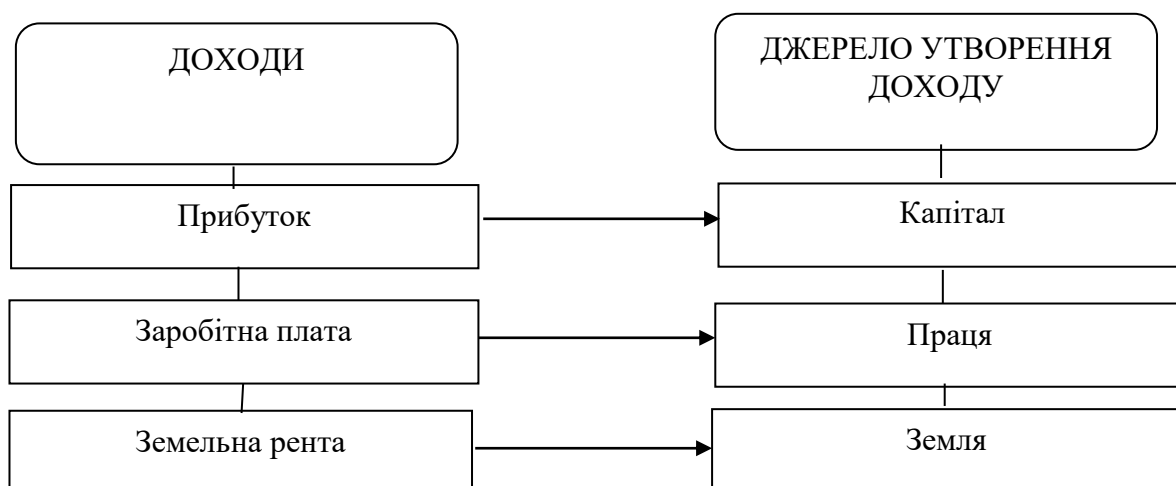

Рис. 1.1. Доходи і джерела їх утворення за К. Марксом [10]

Головне джерело утворення доходу Карл Маркс вбачав у капіталі під яким він розумів сукупність виробничих відносин з приводу привласнення засобів виробництва та результату праці; земля – земельна рента; праця – заробітна плата. Отож, він вважав, що тільки разом це все може принести дохід. А розвиток капіталізму призведе до зменшення значення ренти як джерела доходу, та залишиться два великих джерела його формування – прибуток та заробітна плата [15]. Тому, враховуючи економічну ситуацію сучасності, формулу, яку запропоновану К. Маркс, можна вважати актуальною [21].

Нинішні економісти по-різному розтлумачують поняття доходів. Умовно їх погляди можна розділити на дві категорії:

- 1) науковці, які прирівнюють дохід до виручки від реалізації продукції;
- 2) автори, які визнають дохід широкою категорією та відмічають про його вплив на визначення результату діяльності підприємства та суму власного капіталу (рис. 1.2).

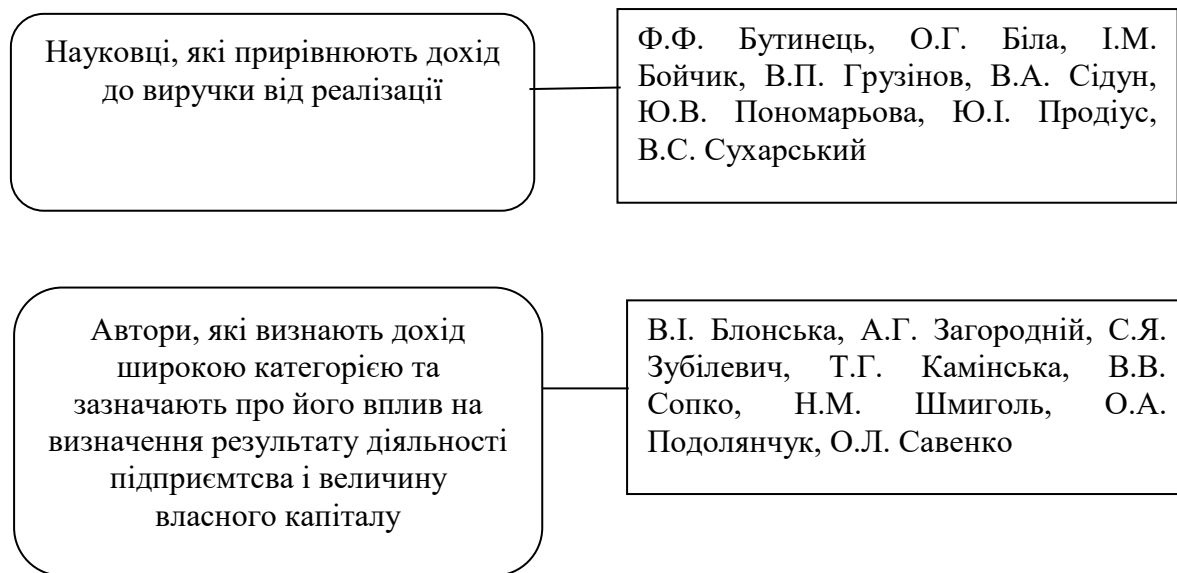

Рис. 1.2. Огляд досліджень сучасними науковцями питань щодо визначення економічної сутності категорії «дохід» [21]

Аналіз публікацій показує про відсутність єдиного підходу до визначення поняття «доходи». Окрім літературних джерел, термін «доходи» розкривається і в законодавчих документах. В НП(С)БО 1 «Загальні вимоги

до фінансової звітності» доходи визначаються як збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів чи зменшення зобов'язань, що ведуть до збільшення власного капіталу (окрім внеску учасників) при умові, якщо оцінка доходу може бути правдоподібно визначена.

Таким чином, доходи – це збільшення економічних вигод внаслідок надходження активів або збільшення їх вартості та зменшення зобов'язань, що призводять до збільшення власного капіталу (окрім внесків учасників) внаслідок проведення певного виду діяльності та отриманих конкурентних переваг в результаті прийняття ефективних управлінських рішень.

В нинішніх умовах ринкової економіки для підприємств різних галузей економіки вагомим є процес контролювання доходів. Вагому роль при цьому відіграє їх класифікація.

Доходи підприємства можна класифікувати за різними ознаками залежно від мети, для досягнення якої потрібна інформація про них.

З ціллю визнання та визначення величини доходу розрізняють дохід від:

- реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг;
- реалізації товарів, продукції, інших активів, придбаних з ціллю перепродажу (окрім інвестицій у цінні папери);
- використання активів підприємства іншими юридичними та фізичними особами, результатом яких є одержання процентів, дивідендів та роялті;
- звичайної діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної) [6].

Відповідно до статті 135 ПКУ всі доходи, отримані підприємством, класифікують за двома групами:

- 1) операційні – доходи, які отримані від реалізації товарів (робіт, послуг);
- 2) позареалізаційні.

Вчені вивчають усі сторони поняття «дохід» та виносять нові його трактування, тому у сучасній літературі не існує єдиного визначення. Є кілька різновидів визначення доходу, але головні визначення такі:

дохід – це максимальна кількість засобів, які можна витратити протягом деякого періоду часу за умови, що відповідно до наявних очікувань капітальна вартість майбутніх надходжень залишиться попередньою;

дохід –це максимальна кількість засобів, яку персона може потратити протягом певного періоду часу та які вона може витрачати протягом кожного наступного періоду [10].

В основу ефективної діяльності аграрних підприємств входять фінансові та економічні показники, що характеризують матеріальний стан сільськогосподарських товаровиробників та дають точне бачення про потенціал їх подальшого розвитку. Результати фінансового характеру підприємства являють собою вагомий підсумковий показник, який показує результат діяльності та шляхи усунення певних прорахунків та недоліків. Формування фінансових результатів аграрних підприємств відбувається за рахунок їхньої операційної діяльності, яка в свою чергу складається саме з сільськогосподарського виробництва і реалізації. Тому дуже вагомим і важливим є проблема формування фінансових результатів діяльності аграрного підприємства, як для власників, так і для країни. Фінансові результати прямо впливають на фінансову стабільність, незалежність та здатність до розширеного відтворення в аграрних підприємствах [23].

Метою існування та розвитку будь якого суб'єкта господарювання є отримання підприємством позитивного фінансового результату, який буде покривати потреби власників. Отже, прибуток є вагомим стимулом підприємств для ефективного використання фінансових, трудових, матеріальних ресурсів. Рівень прибутку, який заробляє підприємство від господарської діяльності, буде головним відбитком усіх виробничих та господарських дій, процесів, що відбулись під час його діяльності. Фінансовий результат є якісною і кількісною умовою ефективного використання показників, що пов'язані з технологіями, рівнем виробничих затрат на виробництво, продуктивністю праці та менеджментом на підприємстві. Основою економічного і фінансового розвитку стабільності

підприємства є постійна підтримка суб'єктом господарювання фінансової незалежності, яка є запорукою позитивного фінансового результату діяльності, тобто прибутком.

Загальноекономічним поняттям фінансових результатів є саме кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства за звітний період, який виражається прибутком або збитком, відображається у фінансовій звітності та визначається розрахунковим способом з врахуванням усіх видів доходів і витрат, що отримані в процесі здійснення господарських операцій [15].

З нинішнім розвитком ринкових та економічних відносин і переходом обліку на міжнародні стандарти постає необхідність в поліпшенні класифікації доходів підприємства.

Відповідно до класифікації, яка розглядається і проаналізована вітчизняними ученими, доходи класифікуються:

- по відношенню до балансу поділяються на капіталізовані і некапіталізовані;
- за еластичністю – постійні, змінні;
- за звітним періодом – минулі, поточні, майбутні;
- за визнанням – нараховані, отримані [16].

До типової класифікації доходів, доцільно залучити ряд додаткових класифікаційних ознак і прийняти це як базу для їх віддзеркалення в системі фінансової діяльності підприємства (рис.1.3).

Дана класифікація доходів дозволить поглибити аналіз формування доходів за джерелами їх надходження. Сутність поняття доходу від сільськогосподарської діяльності вимагає уточнення, оскільки при цьому має враховуватися зростання економічних вигод у вигляді надходження активів, які отримані в результаті відокремлення від біологічного активу, який призначений для зменшення зобов'язань та продажу, що веде до зростання власного капіталу за звітний період, а також формує фінансову та економічну основу для покриття поточних витрат. Суттєвий вплив на дані вигоди мають кліматичні і природні умови.

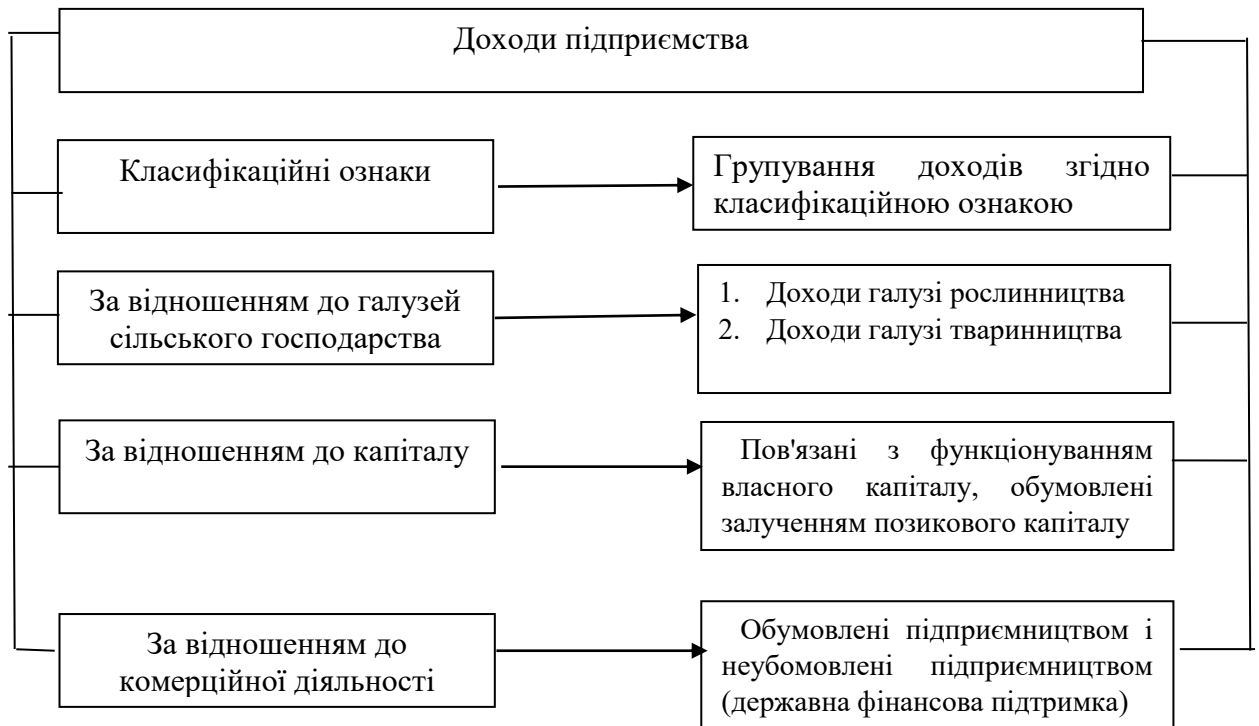

Рис. 1.3. Розширена класифікація ознак доходів підприємств [11]

Узагальнюючи усі визначення можна виокремити визначення, дохід – це максимальна кількість засобів, які включають грошові кошти та натуральні надходження, отримані чи виготовлені особою за рік для підтримки економічного, а також інтелектуального стану, тощо які він може витратити, але тільки за ситуації, що очікувана вартість у грошовому вираженні майбутніх надходжень залишиться на попередньому рівні [21].

У П(С)БО 15 «Дохід» зазначено, що дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, інших активів) визнається в бухгалтерському обліку за наявності таких умов: покупцеві передані ризики та вигоди, які пов'язані із правом власності на продукцію (товари, тощо); підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, тощо); сума доходу (виручки) може бути достовірно визначена; є впевненість, що у результаті операції виникне зростання економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані із цією операцією можуть бути достовірно визначеними [1,13].

Відповідно до П(С)БО 15 «Дохід» визнані доходи в бухгалтерському обліку класифікуються за такими групами:

- дохід (виручка) від реалізації;
- інші операційні доходи;
- фінансові доходи;
- інші доходи [8].

В сільськогосподарських підприємствах дохід містить в собі: дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, дохід від зміни справедливої вартості біологічних активів, дохід від реалізації біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаної у результаті біологічних перетворень [14].

Дохід аграрного підприємства насамперед складається із доходів від діяльності, які поділяються на операційний дохід, фінансові доходи та дохід від сільськогосподарської діяльності, який в свою чергу ділиться на інвестиційні доходи і інший операційний дохід [10].

Також класифікують доходи для потреб управління:

- за можливістю отримання: дійсні, можливі;
- за методом визнання: нараховані, отримані;
- за можливістю управління: підлягають управлінню, не підлягають управлінню;
- за способами одержання: постійні, випадкові;
- за формою отримання: грошові, не грошові;
- за можливістю планування: планові, непланові;
- за сутністю: суттєві, несуттєві;
- за джерелом отримання: внутрішні, зовнішні;
- за типом господарських операцій: від реалізації, від фінансових операцій, від інвестиційної діяльності, інші доходи від надзвичайних операцій;
- за господарськими сегментами: характер виробничого процесу, вид продукції, категорія покупців і ризики, які характерні для цієї діяльності, отримання доходу;
- за біологічними складовими: рослинництва, тваринництва;

-за рівнем формування: підприємство, окремий структурний підрозділ, окремі операції;

-за ступенем керованості: релевантні, не релевантні [15].

Відповідно до Податкового кодексу України [13] дохід сільськогосподарського товаровиробника включає доходи, одержані від: реалізації продукції рослинництва, яка вироблена на угіддях, які належать сільськогосподарському товаровиробнику на праві власності або надані йому в користування; реалізації продукції рослинництва на закритому ґрунті та продуктів її переробки; реалізації продукції тваринництва; реалізації сільськогосподарської продукції, яка вироблена з сировини власного виробництва на давальницьких умовах.

1.2. Формування та використання доходів сільськогосподарських підприємств

Динамічність доходу підприємства пов'язана з його формуванням та використанням. Проте, з ціллю забезпечення ефективності сільськогосподарського виробництва, розмір доходу має переважати витрати на його отримання. У процесі ефективного управління підприємством усі витрати, які пов'язані з виробництвом мають окупитися та мати менший вплив на прибуток.

На процес формування доходів аграрних підприємств значно впливають особливості сільськогосподарського виробництва: високий ступінь демонополізації сільського господарства; нееластичність зв'язку між попитом на сільськогосподарську продукцію і цінами на неї; занадто високий підприємницький ризик через вплив природних і кліматичних умов; довготривалий операційний цикл; нерівномірність надходження доходів через сезонність виробництв; рівень товарності продукції; невідповідність якості продукції міжнародним стандартам; низький рівень ефективності використання основних засобів через їх зношеність [17].

Аграрні підприємства є особливими з точки зору ознак формування їх доходів, виокремлення прибутку, сукупності факторів, що впливають на дохід і прибуток підприємства (рис. 1.4.):

- оскільки доходи аграрного підприємства формуються внаслідок реалізації біологічних активів, а прибуток створюється внаслідок витрат, вагомою часткою яких є також біологічні активи, то визначальним фактором для доходів та витрат є вплив природних та кліматичних факторів. Окрім того, неспівпадаюча сезонність доходів та витрат зумовлюється природними та кліматичними чинниками [26];

- аграрне виробництво є багатогалузевим. На аграрному підприємстві виробляється багатоманітна продукція тваринництва і рослинництва, причому частина видів продукції є сировиною або формує витрати при виробництві інших видів продукції [17]. Відповідно виникає проблема під час визначення фінансового результату підприємства.

- у фінансовій та господарській діяльності аграрного підприємства використовуються біологічні активи, які підприємець також може обліковувати як біологічні активи у періоді перетворення (у складі оборотних коштів) або як довгострокові біологічні активи (у складі основних засобів).

Одночасно часто процес обліку біологічних активів встановлює формування доходів і визначення фінансового результату підприємства, адже принципової різниці між активами немає.

На аграрні підприємства здійснюється набагато менший податковий тиск, ніж на підприємства, які діють у інших видах господарської діяльності. Статус аграрного підприємства дає змогу платити єдиний сільськогосподарський податок й також використовувати спеціальний режим оподаткування ПДВ [29].

Специфіка формування доходу аграрного підприємства визначається особливостями його діяльності. Сільськогосподарська діяльність "це процес управління біологічними перетвореннями з ціллю одержання аграрної продукції чи додаткових біологічних активів" (П(С)БО 30 [19].

Рис. 1.4. Фактори, що впливають на доходи та прибуток сільськогосподарських підприємств [8]

Доход аграрних підприємств та його прибуток визначаються положенням (стандартом) бухгалтерського обліку "Біологічні активи" та більш детально пояснюються у Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку біологічних активів № 1315 [11]. Дохід сільськогосподарських підприємств складається з трьох джерел [11; 12; 16; 17]: дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та біологічних активів; зростання справедливої вартості біологічних активів; оцінка сільськогосподарської продукції (біологічних активів) при первісному визнанні.

Прибуток аграрного підприємства формується із трьох джерел (рис. 1.5).

Головним джерелом доходів аграрних підприємств є його основна операційна діяльність, яка спрямовується на виробництво біологічних активів, що перетворюються у аграрну продукцію. Іншим вагомим джерелом

доходів аграрних підприємств є дохід від первісного визнання біологічних активів. Але визначення величини цієї суми має певні перешкоди. До первісного визнання біологічних активів вони перебувають в стадії перетворень і їх розмір найбільш точно може бути оцінений тільки в кінці фінансового року [25].

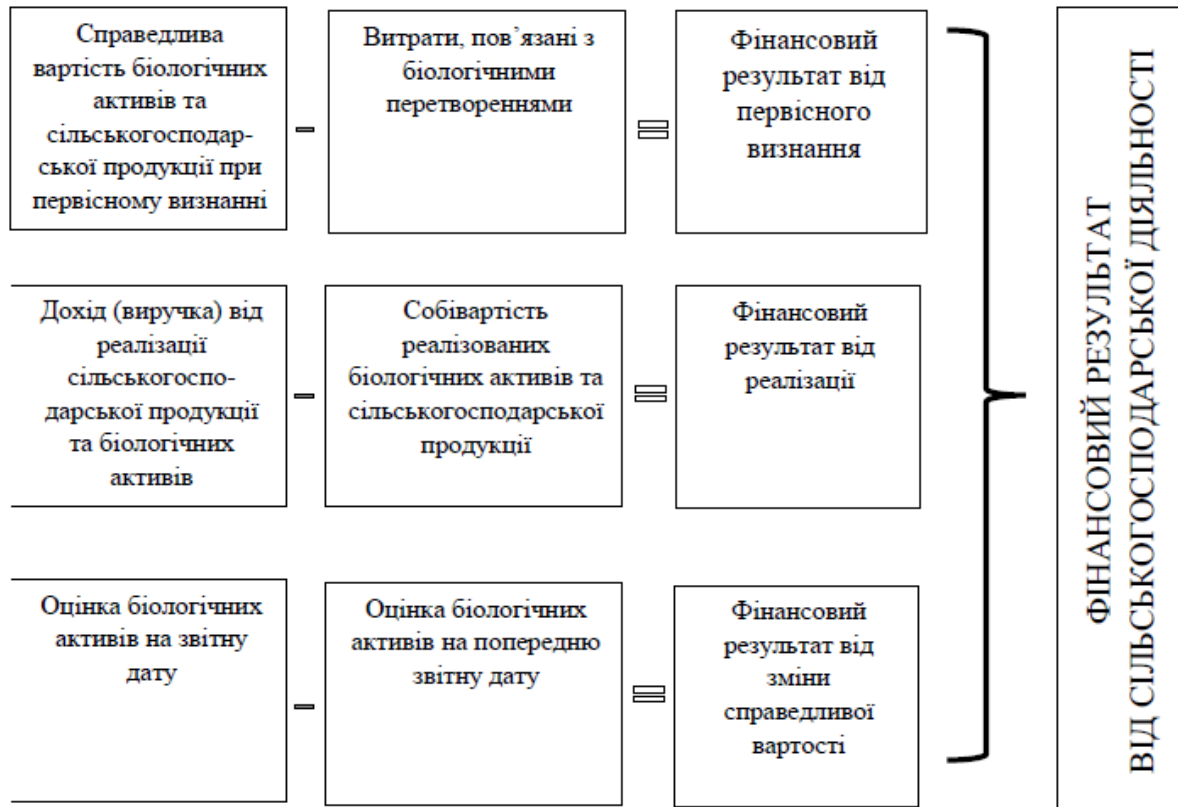

Рис. 1.5. Формування фінансового результату від основної діяльності аграрних підприємств [25]

Окрім того, частина біологічних активів, які мають бути первісно визнані, можуть використовуватись для виробництва аграрної продукції, тобто не повинні бути визнані, а повинні бути віднесені до витрат на виробництво продукції.

При обчисленні доходу від збільшення справедливої вартості біологічних активів слід враховувати те, що такі біологічні активи можуть бути використані для виробництва продукції на наступний рік. Тоді збільшення справедливої вартості біологічних активів у поточному періоді приведе до скорочення фінансового результату в наступних періодах.

Відбудеться викривлення доходів та фінансового результату у поточному і у наступному періодах [16].

Отже, формування доходів та фінансового результату аграрних підприємств не відповідає такому в інших підприємств. Якщо дохід визначається зразу після його надходження на підприємство після вже реалізації продукції, а фінансовий результат — після урахування всіх затрат на отримання такого доходу, то в аграрного підприємства дохід визначається вже після виробництва продукції (часто до її саме реалізації), а фінансовий результат визначається до повного урахування всіх витрат. Вагомим фактором в управлінні доходами та фінансовим результатом аграрних підприємств є вибір якнайкращої облікової політики [13].

Окрім облікових проблем визначення доходу та фінансового результату аграрних підприємств, виокремлюють й інші, які пов'язані з визначенням спрямованості на ефективний розвиток [14; 25]:

- вплив на дохід і фінансовий результат зміни обсягів і ціни продукції;
- визначення порогу рентабельності з врахуванням специфіки аграрного виробництва;
- вплив структури виробництва продукції за її асортиментним складом на дохід і фінансовий результат.

Дохід підприємства і його фінансовий результат діяльності є специфічними об'єктами управління, що дають змогу виокремити у системі фінансового менеджменту підсистему управління доходами та прибутком. Компонентами системи керування доходами і фінансовим результатом підприємства є забезпечення (фінансове, організаційне, інформаційне) і системи і методи керування (планування прибутку, аналіз фінансового результату, внутрішнього контролю). Керування доходами і прибутком може ґрунтуватись на стратегіях виживання, зростання та стабілізації [14].

Доходи і прибуток аграрного підприємства утворюються не стільки під час продажу продукції, а утворюються під час її виробництва. Варто також враховувати, що при формуванні доходів аграрного підприємства до їх

складу може бути зарахована продукція, яка в майбутні періоди буде включена до витрат. Отже, при керуванні доходами і фінансовим результатом аграрного підприємства необхідно враховувати облікове викривлення фактично одержуваних доходів. Потрібно мінімізувати вплив існуючих в сільськогосподарській галузі негативних явищ на загальну ефективність діяльності таких підприємств через утворення дієвої, результативної, гнучкої системи керування підприємством.

1.3. Сутність управління доходами підприємств та методичні підходи до нього

Дохід виступає показником ефективності діяльності і від нього залежить перспектива подальшого функціонування підприємства. Це зумовлює необхідність будови ефективного управління доходами. Під управлінням розуміють «процес забезпечення функціонування підприємства відповідно до його планів та для досягнення його цілей» [19]. Управління доходами це економічна техніка, яка спрямовується на визначення найбільш вигідною цінової політики для оптимізації доходу підприємства на базі визначення поведінки попиту [7]. Управління доходами підприємства є елементом фінансового менеджменту, який являє собою систему керування фінансовими ресурсами, що включає фінансову політику, інструменти, методи, й також осіб, які приймають управлінські рішення. Підприємства, які мають високий ступінь організації і управління є більш успішнішими, ніж їхні конкуренти. Тому саме правильна побудова механізму управління доходами, як елемент загальної системи управління, є складним, але необхідним завданням керівників підприємств. В першу чергу потрібно відзначити, що система управління доходами повинна відповідати таким принципам, як: повнота відображення, самоокупність, достовірність, зацікавленість власників у їх зростанні, порівнянність, своєчасність забезпечення фінансової стійкості. Необхідно виявити основні чинники, від яких залежить система управління доходами: обсяг реалізованої продукції;

ціна продажу; кількість витрачених на виробництво продукції коштів виробництва. Доходи підприємства знаходяться під впливом ендогенних (компетентність керівництва та менеджерів, рівень господарської діяльності на підприємстві, конкурентоспроможність продукції чи послуг на ринку, зміни собівартості продукції, зарплата, рівень цін на реалізовану продукцію та інше) і екзогенних (рівень цін на споживані ресурси, конкурентне середовище, податкова система у цілому і рівень податкового навантаження на підприємство, бар'єри входу на ринок збуту, економічна політика державних органів управління, й також соціальні і політичні зміни в державі тощо) факторів [11]. З допомогою перерахованих вище внутрішніх (ендогенних) факторів можна поправляти обсяг одержуваних доходів. Залежність доходів підприємства від обсягів виробництва та ціни є прямою, в той же час, як зв'язок між доходами та витратами виробництва є обернено пропорційним. В загальному вигляді управління доходами підприємства представлено на рис.1.6.) [24].

Розглянемо більш детально етапи управління доходами на підприємстві. Аналіз доходів попередніх періодів для підприємства дуже важливий, так як йому потрібно бачити орієнтир, по якому буде надалі розвиватися діяльність підприємства. Після проведення аналізу потрібно виконати пошук шляхів підвищення доходів. Для цього потрібно встановити які чинники впливають на дохід найбільшою мірою та чи можливо їх регулювати. Коли розглянуті всі ймовірні шляхи зростання доходів приступають до формування річних планів доходів. Потім ці плани розбивають по кварталах з ціллю збільшення контролю за надходженням доходів впродовж року та утворення можливостей прийняття вчасних коригуючих заходів.

Контроль за виконанням планів по доходах полягає у порівнянні фактично отриманих результатів по доходах із запланованими.

Рис. 1.6. Етапи управління доходами на підприємстві [24]

Існують наступні методи, які можна застосовувати для підвищення доходів, а саме:

- ціновий метод – заснований на тому, що підприємство аналізує цінову політику конкурентів та встановлює ціни нижче ніж ціни конкурентів;
- метод високих цін – полягає у встановленні більш високих цін, проте, ціновий метод є обмеженим в часі;
- метод тарифних планів – полягає у пропозиції одного й того ж продукту за різною ціною різних клієнтських груп;
- метод групового квотування – встановлюється певний обсяг продукції чи послуг, який може бути реалізований чи надано за встановленою ціною;
- метод групової оптимізації доходів – визначення обсягів доходів, які потрібні підприємству для нормального функціонування оптимізації груп.

На завершальному етапі алгоритму управління доходами відповідні підрозділи підприємства формують звіт про реально отримані доходи,

зрівнюють ці показники із плановими значеннями та надають цю інформацію керівництву. Таким чином механізм керування доходами запускається повному [14].

Важливим є формування системи управління доходами, яка полягає у пошуку напрямів їх максимізації, й також організації строгого контролю за вчасністю та обсягом надходження доходів. Цьому сприяє розробка алгоритму керування доходами, яка включає такі етапи: аналіз доходів минулих періодів; пошук шляхів підняття доходів; планування річних показників доходів; складання планових квартальних і помісячних показників доходів; контроль за реалізацією планів по доходам; у випадку виявлення відхилень від планових показників пошук причин і використання методів коригування рівня доходів; складання звіту про дійсно отриманий дохід та порівняння отриманих значень з плановими показниками. Методи коректування рівня доходів дозволяють керівництву вчасно приймати рішення стосовно змін в діяльності підприємства з ціллю зростання рівня доходів.

У нинішніх умовах господарювання ефективна діяльність підприємства неможлива без обґрунтованого підходу до формування стратегії отримання і збільшення доходів підприємства. Важливим інструментом служить формування системи управління доходами, яка полягає у пошуку напрямів їх максимізації, й також організації контролю за своєчасністю та розміром надходження доходів. Цьому сприяє розроблення алгоритму управління доходами, який включає такі етапи:

- аналіз доходів попередніх періодів;
- планування річних показників доходів;
- пошук шляхів підвищення доходів;
- складання планових квартальних та помісячних показників доходів;
- у випадку виявлення відхилень від планових показників пошук причин та застосування методів коригування рівня доходів;
- здійснення контролю за виконанням планів по доходам;

- складання звіту про отриманий дохід та зрівняння отриманих значень із плановими показниками [13].

З ціллю підвищення ефективності управління доходами, підприємству потрібно постійно здійснювати аналіз формування, розподілу і використання доходів.

Під аналітичним забезпеченням управління доходами підприємства необхідно розуміти систему інформаційної підтримки розробки і прийняття обґрунтованих управлінських рішень стосовно різних операцій із одержання доходів та здійснення контролю за їх виконанням, яка є частиною загальної системи керування підприємством відповідної галузі, яка забезпечує оперативне формування об'єктивної і доречної інформації про результати і ефективність діяльності суб'єкту господарювання, причини їх зміни, можливі резерви і перспективи розвитку в майбутньому [15].

Стратегія аналізу доходу передбачає:

- створення інформаційної бази для прийняття управлінських рішень;
- проведення аналізу обсягу і складу оптимальних доходів, факторів, які визначають їх розмір і рівень, рівня достатності одержання доходів для забезпечення самофінансування розвитку підприємства;
- формування політики одержання доходів і вибір інструментів і важелів їх реалізації;
- розробка прогнозу можливих варіантів одержання доходів за видами діяльності та їх експертизу стосовно можливості реалізації;
- формування оптимального варіанта плану доходів підприємства.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «АГРО-ЗЛАГОДА»»

2.1. Оцінка фінансового стану підприємства

У роботі досліджується сільськогосподарське підприємство ТОВ «АГРО-ЗЛАГОДА».

Товариство з обмеженою відповідальністю «АГРО-ЗЛАГОДА» розташоване в селищі міського типу Софіївка, Софіївського району, Дніпропетровської області.

Основними видами діяльності ТОВ «АГРО-ЗЛАГОДА» є вирощування зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур.

Метою ТОВ «АГРО-ЗЛАГОДА» є випускати як найбільше якісної продукції для задоволення потреб споживача та стати високотехнологічним підприємством, яке забезпечує 20 % прибутку від вкладених активів.

Завданнями підприємства є:

- розширення збутової мережі для залучення більшого залучення кількості споживачів;
- збільшення розмірів виробництва з допомогою повного завантаження стимулювання, устаткування та розвитку робочого персоналу;
- інноваційний розвиток підприємства (використання сучасних технологій в рослинництві);
- зниження собівартості продукції з допомогою ефективного контролю за використанням та рухом всіх ресурсів підприємства;
- поліпшення якісного складу персоналу підприємства;
- активізація працівників всіх структурних підрозділів підприємства;
- підвищення репутації підприємства в сільськогосподарській галузі з допомогою постійного удосконалення якості виробленої продукції;
- співвідношення грошових витрат на розвиток персоналу і одержаних результатів у формі прибутку.

Головним елементом при розгляді діяльності підприємства є структура його управління. Управлінська структура організації є упорядкованою сукупністю самостійних органів керування, що знаходяться у певному взаємному зв'язку та об'єднані певними каналами.

ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» має лінійно-функціональну структуру управління. Тобто всю повноту влади бере на себе лінійний керівник представлений директором. При опрацюванні конкретних питань та підготовці відповідних рішень, планів, програм підприємства йому допомагає фаховий апарат, який складається із функціональних підрозділів. Свої рішення вони проводять у життя через директора, або через відповідних керівників служб виконавців.

Така структура керування дозволяє всебічно підготувати рішення та плани, які пов'язані з спеціалізацією робітників; вивільняє директора від глибокого аналізу проблем та дає можливість залучати консультантів і експертів.

Але одночасно така структура крім переваг має і свої недоліки, такі як відсутність тісних взаємовідношень і взаємодії на горизонтальному рівні між виробничими підрозділами; недостатньо чітка відповідальність, так як, хто готує рішення не бере участі в його реалізації.

Виробничим потенціалом кожного аграрного підприємства вважається обсяг продукції, який може бути одержаний при наявності ресурсів та рівні їх використання.

Оцінка фінансового стану досліджуваного підприємства полягає у вивченні фінансової ситуації на підприємстві і розробці заходів стосовно його зміцнення на основі покращання фінансової та господарської діяльності. Оцінка фінансового стану потрібна, щоб володіти ситуацією щодо рівня рентабельності і фінансової стійкості підприємства, об'єктивній оцінці стану і динаміки платоспроможності та ліквідності, й також визначенні ефективності використання фінансових ресурсів підприємства.

Оцінка фінансового стану проводиться на основі фінансової звітності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023рр.

Основні фінансові показники діяльності підприємства та їх динаміка за 2021-2023 роки наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні фінансові показники діяльності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр.

Показник	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021, +/-
	2021	2022	2023	
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	22229,1	10264,3	16840,5	- 5388,6
Інші доходи, тис. грн.	-	350,1	855,3	855,3
Разом доходів	22704,6	10614,4	18252,2	-4452,6
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	11336,4	13312,2	13837,9	2501,5
Інші витрати, тис. грн.	844,10	1059,1	1386,3	542,2
Разом витрати	14279,2	16074,9	17505,4	3226,2
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	8 425,4	-5460,5	746,8	-7678,6
Податок на прибуток, тис. грн.	-	-	-	-
Чистий прибуток, тис. грн.	8 425,4	-5460,5	746,8	-7678,6

Виходячи з даних табл. 2.1 можна побачити, що за аналізований період основні фінансові показники діяльності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» погіршились в 2022 році порівняно з 2021 роком. За рахунок того що підприємство в 2022 році отримало збиток у сумі 5460,5 грн. Але в 2023 році ситуація трішки покращилась порівняно з 2022 роком. Спостерігається зростання собівартості та інших витрат.

Одним із складових аналізу фінансового стану є аналіз руху основних засобів, розрахунок яких для ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» наведено табл. 2.2.

Проаналізувавши показники, наведені в табл. 2.2, можна зробити наступні висновки: протягом аналізованих років основні засоби ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» перебувають в хорошому стані. Про це свідчить показник реальної вартості основних засобів.

Таблиця 2.2

Показники стану та руху основних засобів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр.

Показник	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021, +/-
	2021	2022	2023	
Вартість основних засобів, тис. грн.	7425,90	6210,90	5728,5	-1697,4
Капіталовіддача, грн.	2,99	1,65	2,9	-0,09
Капіталоємність, грн.	0,33	0,61	0,34	0,01
Частка основних засобів в активах	0,43	0,39	0,38	-0,05
Середня величина основних засобів, тис. грн.	6124,55	6818,4	5969,7	-154,85

Ефективність використання основних засобів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» у 2023 р. незначно знизилась порівняно з 2021 роком. Негативними явищами є: зниження вартості основних засобів та середньої величини основних засобів в 2023 році порівняно з 2021 роком. Значно знизилась ефективність використання основних засобів в 2022 році.

Не дивлячись на погіршення ситуації стосовно ефективності використання основних засобів, основні засоби підприємства є сучасними. Отже, підприємство має задовільний майновий стан. Аналіз свідчить, що ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» здійснює розширений тип відтворення.

Вирішальним при оцінці фінансового стану підприємства є аналіз ліквідності, так як за допомогою нього можна визначити можливість підприємства вчасно виконувати свої поточні зобов'язання через мобілізацію ліквідних активів. Черговим етапом оцінки фінансового стану є визначення ліквідності підприємства, яка характеризує наявність у нього оборотних коштів у сумі, яка теоретично достатня для погашення короткострокових зобов'язань навіть із порушенням умов контрактів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Показники платоспроможності та ліквідності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр.

Показник	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021, +/-
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт покриття	1,5	0,9	1,03	- 0,47
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,41	0,11	0,04	0,37
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,001	0,03	0,007	0,006

Розрахувавши показники, наведені в табл. 2.3, можна зробити такі висновки. Основний показник платоспроможності - коефіцієнт покриття, знижується за аналізований період на 0,47, і не досягає нормативного значення 2. Тобто оборотні активи в недостатній мірі забезпечують короткострокові зобов'язання. Так як коефіцієнт покриття у 2023 році становив 1,03.

Тобто за аналізований період спостерігається зниження показників платоспроможності та ліквідності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА». Тобто на підприємстві зростає загроза зниження виплат за короткостроковими зобов'язання. Про це вказує коефіцієнт абсолютної ліквідності, який за аналізований період становив в середньому 0,01. При цьому його рекомендована межа складає 0,2. Тобто досліджуваному підприємству

необхідно вжити заходів стосовно підвищення абсолютної ліквідності та покращення платоспроможності.

При проведенні аналізу фінансової діяльності досліджуваного підприємства вагому роль виконує аналіз фінансової стійкості.

Фінансова стійкість підприємства – це визначальний складник загальної стійкості підприємства, який є об'єктом фінансового управління, його діяльністю і розкриває стан фінансових ресурсів як забезпеченість збалансованого та пропорційного розвитку при збереженні кредитоспроможності, платоспроможності, ліквідності в умовах допустимого рівня ризику.

Коли підприємство є фінансово стійким, то воно має привілеї перед іншими підприємствами такого ж напрямку при залученні інвестицій, залученні кредитів, у виборі постачальників та підборі належних кваліфікованих кадрів. Окрім того, такий суб'єкт господарювання не вступає у конфлікт із суспільством та державою стосовно нарахування неподаткових платежів і податків з заробітної плати, повернення кредитів та відсотків за ними, дивідендів.

Фінансова стійкість визначається за допомогою показників. За допомогою яких визначають тип фінансової стійкості підприємства, відповідно до якого підприємство може мати абсолютно стійкий, нормальний, нестійкий чи кризовий фінансовий стан.

Коефіцієнти фінансової стійкості визначають рівень перспективної платоспроможності та незалежності підприємства від зовнішніх інвесторів. Їх розрахунок наведено в табл. 2.4.

З наведених даних в табл. 2.4, можна зробити висновки щодо фінансової стійкості ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА». Значення коефіцієнта автономії в 2023 році значно знизилось порівняно з 2021 роком в 1,6 разів.

Таблиця 2.4

Аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за
2021-2023 рр.

Показник	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021, +/-
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт автономії (незалежності)	0,62	0,33	0,39	0,23
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	0,61	2,02	1,5	+ 0,89
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,6	0,49	0,62	-0,98
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,31	-0,17	0,04	-0,27

За аналізований період значно знизилась забезпеченість підприємства власним капіталом і значно збільшилась залежність від зовнішніх джерел фінансування. Про це свідчить зменшення коефіцієнту фінансової стабільності. Коефіцієнт фінансової стійкості ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» становив на кінець 2023 р. 0,62, що в 2,6 разів менше за цей показник в 2021 році.

Негативним явищем є зниження коефіцієнту маневреності власного капіталу, а в 2022 році його значення було від'ємним. Причиною цього стало від'ємне значення дуже важливого показника для підприємства – суми власних оборотних коштів. Бачимо із значення цього коефіцієнту сума власних оборотних коштів з роками знижується, що негативно впливає на фінансову стійкість досліджуваного підприємства.

Отже, можна зробити висновок, що забезпеченість підприємства власним капіталом з роками погіршується та воно стає більш залежним від зовнішніх джерел фінансування.

Вагомим є визначення результатів діяльності підприємства через застосування показників, які характеризують ефективність використання фінансових та виробничих ресурсів. Наступним етапом оцінки фінансового стану підприємства є аналіз показників його ділової активності. Проаналізувавши їх, ми можемо оцінити якість кредиторської і дебіторської заборгованостей (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Аналіз показників ділової активності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр.

Показник	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021, +/-
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт оборотності активів	1,3	0,6	1,1	-0,2
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,7	1,2	1,5	-0,2
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	2,05	1,65	1,1	-0,95
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	8,2	10,9	48,7	40,5
Період одного обороту активів (днів)	287	570	331	44
Період одного обороту власного капіталу (днів)	178	221	331	153
Період одного обороту дебіторської заборгованості (днів)	44	33	7	-37
Період погашення кредиторської заборгованості, днів	214	304	243	29

Проаналізувавши дані в табл. 2.5 можна зробити висновки про стан ділової активності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА». Коефіцієнт оборотності активів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» склав 1,1, що на 0,2 менше показника за 2021 р.

Можна відмітити що оборотність активів, кредиторської заборгованості, власного капіталу знизилась в 2023 році порівняно з 2021 роком. Особливо найгірший рік для підприємства 2022, так як спостерігається значне зниження коефіцієнтів в цьому році порівняно з 2021 роком. Але необхідно

відмітити позитивну тенденцію що оборотність дебіторської заборгованості в рази зросла, це означає що покупці вчасно розраховуються за своїми розрахунками з підприємством.

Таким чином, зробивши оцінку фінансового стану ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА», можна зробити висновок про значне погіршення фінансового стану підприємства, знизилась платоспроможність і ліквідність, фінансова стійкість, ділова активність. Особливо слід відмітити, що фінансово найбільш гіршим для підприємства був 2022 рік. Тому керівництву досліджуваного ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» слід звернути увагу підвищення ефективності використання фінансових ресурсів в процесі фінансово-господарської діяльності, а також рівень фінансового менеджменту на підприємстві.

2.2. Аналіз формування і використання доходів підприємства

Нинішня економічна ситуація в Україні вимагає від підприємств економічно обґрунтованого і раціонального підходу до планування своєї діяльності, до визначення стратегії зростання доходів підприємств, аналізу і оцінювання одержаних результатів. Найголовнішим складником стратегії фінансової політики підприємств є саме політика максимізації доходності. Вирішальним фактором розвитку будь-якого підприємства є грошові надходження, які переважають платежі підприємства. Від наявності чи браку коштів залежить можливість функціонування підприємств, їхня конкурентоспроможність і фінансовий стан. Головним джерелом грошових надходжень на підприємство є виручка від операційної діяльності підприємства. Остання залежить від галузі діяльності підприємства, обсягів реалізації, запровадження технічних та наукових розробок, збільшення продуктивності праці, покращання якості продукції, зниження собівартості. В умовах для розвитку підприємницької діяльності утворюються передумови впровадження у життя вище зазначених факторів. Вирішальною складовою доходу в аграрних підприємствах є дохід від реалізації продукції саме

власного виробництва, тобто та його частина яка залишається після відрахування трудових, грошових, матеріальних витрат на виробництво і реалізацію продукції. Тому головним завданням кожного підприємства є отримання найбільшого прибутку при найменших витратах через дотримання строгого режиму економії під час витрати коштів та більш ефективного їхнього використання. Формування оптимального доходу підприємств в сумах, які необхідні для покриття його поточних витрат, сплати податків та одержання прибутку, що дає здатність забезпечити розширене відтворення, є потрібною умовою функціонування суб'єктів господарювання.

Підрахунок фінансових результатів від реалізації продукції, робіт та послуг проводиться за видами продукції, робіт і послуг, й також відповідно до галузей виробництва.

Дохідність підприємства безпосередньо пов'язана із його прибутковістю.

Прибутковість це показник, яким можна охарактеризувати ефективність діяльності підприємства з боку його здатності давати прибуток і забезпечувати ефективне відтворення використаних ресурсів. Тобто прибутковість це дохідність, окупність вкладених затрат та використаного майна, кінцевий результат діяльності суб'єкта господарювання. Цей показник можна охарактеризувати сумою отриманого прибутку на одиницю складових процесу виробництва чи сукупних затрат підприємства.

Аналіз доходів підприємства відбувається за наступними напрямками: загальне оцінювання динаміки доходу від реалізації продукції, аналіз впливу окремих факторів на суму доходу від реалізації продукції, аналіз собівартості продукції, зміна об'єму реалізації, зміна структури реалізованої продукції зміна цін.

З допомогою інформацію фінансової звітності можна проаналізувати: фактори, що вплинули на динаміку прибутку від реалізації продукції; чинники що вплинули на зміну результатів від операційної, фінансової,

інвестиційної діяльності; причини покращення або погіршення результатів від звичайної діяльності підприємства

Оцінимо кількість та склад доходів досліджуваного підприємства (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз динаміки та складу доходів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр.

Показники	Обсяг, тис. грн.			Відхилення 2023 р. до 2021, +/-
	2021	2022	2023	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	22229,10	10264,3	16840,5	-5388,6
Інші операційні доходи	475,5	-	556,4	+80,9
Інші доходи	-	350,1	855,3	+855,3
Усього доходів	22704,6	10614,4	18252,2	-4452,4

Аналіз динаміки доходів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за аналізований період показав, що підприємство формувало доходи в основному за рахунок операційних доходів. Але в 2022 та 2023 роках спостерігається отримання підприємством інших доходів. В складі операційних доходів є інші операційні доходи, до яких відноситься дохід від оренди активів, від операційних курсових різниць, отримані штрафи.

Загальна величина доходів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» у 2023 році порівняно з 2022 роком збільшилась на 7637,8 тис. грн. або на 171,9%. Якщо брати аналізований період 2021-2023 роки, то сума доходів зменшилась на 4452,4 тис. грн.

Суми інших операційних доходів підприємства та інших доходів за аналізований період відповідно збільшилась на 80,9 та 855,3 тис. грн.

На основі вищезазначених даних розглянемо структуру доходів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз структури доходів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр.,
%

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. до 2021, +/-
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	97,9	96,7	92,3	-5,6
Інші операційні доходи	2,1	-	3,0	0,9
Інші доходи	-	3,3	4,7	4,7
Усього доходів	100	100	100	x

Отже, структура доходів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» у 2023 році була найбільш диверсифікованою і сформована на 92,3 % - за рахунок виручки від реалізації продукції, 3% - інших операційних доходів, 4,7% - інших доходів. Тобто основним джерелом доходів на досліджуваному підприємстві є виручка від реалізації продукції.

Звичайно від сум одержаних доходів підприємством залежать їх фінансові результати. Розглянемо динаміку формування фінансових результатів на підприємстві (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Формування фінансових результатів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. до 2021, +/-
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	22229,10	10264,30	16840,5	-5388,6
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	11336,40	13312,20	13837,9	2501,5
Інші операційні доходи	475,50	-	556,40	80,9

Інші операційні витрати	2 098,70	1 703,60	2281,20	182,5
Інші доходи	-	350,10	855,30	855,3
Інші витрати	844,10	1 059,10	1386,30	542,2
Усього доходів	22704,60	10614,40	18252,2	-4452,4
Усього витрат	14279,20	16074,90	17505,4	3226,2
Фінансовий результат до оподаткування	8 425,40	-5460,50	746,80	-7678,6
Чистий прибуток (збиток)	8 425,40	-5460,50	746,80	-7678,6

Аналіз формування фінансових результатів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр. показав, що виручка від реалізації продукції за аналізований період значно зменшилась на 5388,6 тис. грн, що становить 24,2 %. В 2021 році підприємство отримало прибуток в розмірі 8 425,40 тис. грн, що в 11, 3 рази перевищував прибуток одержаний в 2023 році. В 2022 році спостерігається збиток в 5460,5 тис. грн. Але в 2023 році підприємство пододало збитковість і отримало прибуток в розмірі 746,8 тис. грн.

За аналізований період спостерігається збільшення собівартості продукції в 2023 році на 2501,5 тис. грн. За цей період інші операційні витрати зросли на 182,5 тис. грн. Значно зросли інші витрати – в 1,6 разів в 2023 році в порівнянні з 2021 роком.

Отже, ґрунтуючись на розрахованих даних (табл. 2.8) спостерігаємо, що в ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» у 2023 році усі показники фінансових результатів значно зросли порівняно з 2022 роком. Якщо порівнювати фінансові результати 2023 року з 2021 роком, то можна зробити висновок про їх зменшення.

2.3. Оцінка витрат на виробництво продукції та показників рентабельності підприємства

Показники прибутку повністю не відтворюють рівня ефективності ведення господарської діяльності, так як сума прибутку може збільшуватись і при недостатньому використуванні фінансових, матеріальних, трудових ресурсів та недотримання режиму економії. Для характеристики ефективності фінансової діяльності підприємства, раціональності проведених операцій використовують показники рентабельності.

Рентабельність це один із вирішальних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує ступінь віддачі активів та ступінь використання капіталу в процесі виробництва [14].

Показники рентабельності показують ефективність підприємства, наскільки воно ефективно здійснює свою діяльність, а також здійснює контроль над витратами на виробництво та реалізацію продукції та який чистий прибуток при цьому одержує. Нормативного значення для коефіцієнтів рентабельності не має, але чим вищий коефіцієнт, тим краще. Зростання коефіцієнту на протязі звітного періоду вказує на покращання результатів діяльності підприємства, скорочення – про погіршення. Порівняння із середніми показниками по галузі дозволяє визначити рівень підприємства серед інших суб'єктів господарювання галузі [23].

Показники рентабельності включають в себе наступні вищенаведені показники:

Рентабельність основної діяльності. Цей показник обчислюють шляхом ділення прибутку від реалізації продукції на величину собівартості реалізованої продукції.

Рентабельність інвестиційних проектів. Розраховують як відношення отриманого чи прогнозованого прибутку від проекту до суми інвестицій вкладених у даний проект.

Рентабельність продажу. Цей показник розраховують діленням валового прибутку на суму отриманої виручки. Він описує ефективність підприємницької діяльності, тобто скільки прибутку отримало підприємство з 1 гривню виручки від реалізації.

Рентабельність основного капіталу обчислюють шляхом ділення чистого прибутку на середню вартість основних засобів і вона демонструє розмір чистого прибутку, який отримано на 1 гривню основних засобів.

Рентабельність активів визначають як відношення прибутку до оподаткування до середньої величини активів підприємства (валюти балансу). Цей показник вказує скільки прибутку до оподаткування отримано на 1 гривню активів підприємства.

Рентабельність виробничої діяльності підприємства розраховують шляхом ділення прибутку на обсяг виконаних робіт або наданих послуг. Такий показник застосовують при оцінці результатів фінансово-господарської діяльності підприємства. Він показує суму прибутку, що припадає на 100 грн. виконаних робіт чи наданих послуг [15].

Рентабельність виробничих ресурсів підприємства розраховують шляхом співвідношення суми прибутку до середньої вартості основних засобів та матеріальних оборотних активів. Такий показник застосовують при оцінці ефективності використання виробничих ресурсів підприємства та показує суму одержаного прибутку в розрахунку на 1 гривню основних засобів та оборотних активів.

Рентабельність всіх ресурсів розраховують діленням прибутку на середню вартість основних засобів, витрат на оплату праці, оборотних активів.

Рентабельність капіталу. Даний показник визначають діленням чистого прибутку на середню величину власного капіталу, яка є в розпорядженні підприємства та характеризує чистий прибуток у розрахунку на 100 грн. вартості майна.

Рентабельність власного капіталу. Цей показник характеризує розмір чистого прибутку, отриманого на 1 гривню власного капіталу і обраховується діленням чистого прибутку до середньої величини власного капіталу підприємства.

Рентабельність власного оборотного капіталу показує суму прибутку у розрахунку на 100 грн. власних оборотних коштів.

Рентабельність перманентного капіталу показує прибутковість використання капіталу, який знаходиться у постійному розпорядженні підприємства. Розмір перманентного капіталу – це величина власного капіталу підприємства та довгострокових зобов'язань підприємства [16].

Рентабельність авансованого капіталу визначають діленням чистого прибутку на середній розмір авансованого (вкладеного капіталу), під яким розуміють різницю між інвестованим капіталом і кредиторською заборгованістю.

На основі звітності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» обрахуємо показники його рентабельності (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Аналіз показників рентабельності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр.

№	Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023/2021 рр., + /-
1.	Коефіцієнт рентабельності активів	0,48	-0,34	0,05	-0,43
2.	Коефіцієнт рентабельності продажу	0,49	-0,29	0,18	-0,31
3.	Коефіцієнт рентабельності основної діяльності	0,96	-0,23	0,22	-0,74
4.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,77	-1,02	0,12	-0,65
5.	Період окупності власного капіталу	1,3	-0,97	8,0	6,7
6.	Коефіцієнт рентабельності основного капіталу	1,7	-0,88	0,13	-1,57

Аналіз показників рентабельності підприємства ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» показав що в 2021 році підприємство було високорентабельним, але війна вплинула на його фінансовий стан. Рентабельність активів становила 48%, рентабельність основної діяльності – 96%, рентабельність власного капіталу 77%. Період окупності власного капіталу був 1,3 роки. Ці показники є досить високими для підприємств аграрної галузі.

Проте в 2022 році підприємство було повністю збитковим, рентабельність основної діяльності становила мінус 23%.

В 2023 році ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» знову вийшло на додатню рентабельність, але значно нижчу порівняно з 2021 роком. Коефіцієнт рентабельності активів становив 5 %, Коефіцієнт рентабельності продажу - 0,18, коефіцієнт рентабельності основної діяльності – 0,22, Коефіцієнт рентабельності власного капіталу – 0,12. Негативним явищем є збільшення періоду окупності власного капіталу з 1,3 років в 2021 році до 8 років в 2023 році.

Аналіз даних табл. 2.8 дає можливість зробити висновок, що усі показники рентабельності: власного капіталу, активів, основного капіталу, основної діяльності за три роки зменшились в 4 і більше разів.

У складі результативних показників діяльності підприємства важливими є показники рентабельності капіталу, основної діяльності, рентабельності продажу.

Головним фактором, який впливає на фінансові результати підприємства є собівартість продукції.

Собівартість є одним із визначальних економічних показників підприємства.

Собівартість продукції це сума витрат, які пов'язані із виробництвом певного виду продукту. Обчислення таких витрат називають калькулюванням собівартості, а бухгалтерський документ в якому фіксується цей розрахунок називається калькуляцією. Собівартість є достатньо

неоднозначним та змінним показником, тому що при використанні різних правил значення собівартості відповідно буде різним.

Підприємство може значно впливати на собівартість продукції. Однак при цьому необхідно звертати увагу на наступні чинники:

1. склад витрат, які можна відносити на собівартість, регламентований законодавством. Витрати виробництва, які відносяться до собівартості продукції групуються за наступними елементами: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація основних засобів та інші витрати.

2. у складі витрат, що відносяться у собівартість продукції, сума деяких із них регулюється державою через встановлення нормативів відрахувань. Це в першу чергу стосується таких елементів витрат: відрахування на соціальні заходи (єдиний соціальний внесок); інші витрати (податки на транспортні засоби та землю).

Вплив підприємств на вказані елементи витрат є дуже незначним. Проте він можливий через управління показниками, до яких застосовуються затверджені нормативи відрахувань: вартість, структура та визначений підприємством строк корисного використання основних засобів; витрати на оплату праці.

Ціллю обліку собівартості продукції є повне, своєчасне та правдиве обчислення фактичних витрат, які пов'язані із виробництвом та збутом продукції, обрахунок фактичної собівартості окремих видів і усієї продукції, й також контроль за використанням трудових, матеріальних, грошових ресурсів підприємства [22].

Основним напрямом збільшення рівня рентабельності є зменшення собівартості одиниці продукції, але не за рахунок зменшення затрат на виробництво, а через зростання урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин.

Таким чином, для успішної діяльності і розвитку підприємств різних галузей економіки потрібно звертати увагу на якісний показник -

рентабельність, так як ефективна діяльність суб'єктів господарювання на пряму залежить від одержаного прибутку. Тільки прибуткові підприємства мають фінансові ресурси для розширення діяльності, інвестицій, покращання технологій виробництва та модернізації устаткування. Аналіз рентабельності підприємства допомагає обрахувати ефективність вкладення коштів у підприємство, раціональність та оптимальність та використання. Отже, підприємство проаналізувавши показники рентабельності за певний період та виявивши недоліки повинно активно розробити можливі шляхи удосконалення виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Напрями зниження собівартості продукції сільськогосподарських підприємств

Вагому роль у управлінні доходами підприємства є оптимізація їх структури. В доходах значну роль відіграє розмір собівартості продукції. Чим вона є меншою тим оптимальніша структура доходів суб'єкта господарювання та вищі фінансові результати.

Основними чинниками збільшення доходності підприємства є:

1. зниження собівартості продукції;
2. зростання реалізації продукції;
3. зниження витрат та збитків.

Собівартість є комплексною економічною категорією, яка з'єднує вартісну оцінку затрат ресурсів на виробництво та реалізацію. Собівартість визначають фактори як об'єктивного так і суб'єктивного характеру [24].

До суб'єктивних факторів які впливають на собівартість продукції відносять:

- рівень кваліфікації і заохочення працівників, продуктивність їх праці;
- ефективність системи управління та організації операційною діяльністю підприємства;
- своєчасність та якість проведення агротехнічних заходів;
- функціональний стан основних засобів підприємства;

До об'єктивних факторів відносять:

- державну фіскальну та монетарну політику;
- ціни на ринку матеріальних та технічних ресурсів;
- тенденції кліматичних змін, погодні умови;
- ступінь мобільності трудових ресурсів, державне регулювання оплати праці тощо [24].

Для пошуку резервів зниження собівартості продукції в першу чергу необхідно провести структурний аналіз витрат в розрізі найбільш вагоміших

статей.

Собівартість продукції є складним визначенням що залежить від багатьох різноманітних чинників.

Зовнішні чинники включають: зміна мінімальної заробітної плати, й також різноманітних обов'язкових платежів; зміну цін на ресурси (енергію, паливо, матеріали для виробничих потреб); політична ситуація; юридичне середовище; природні та кліматичні умови, географічні особливості.

Внутрішні чинники включають: оптимізацію витрат на працю; підвищення продуктивності праці; підвищення ефективності використання матеріалів та боротьба з браком [23].

Технічні та економічні чинники, впливають на собівартість, включаючи запровадження новітніх технологій, автоматизацію та підвищення ефективності використання матеріалів та зміни виробничих процесів.

Такі чинники можна поділити на групи, що визначаються технічним рівнем виробництва, управлінням і організацією, величиною продукції і народногосподарським впливом [15].

По кожному з вказаних напрямів потрібно опрацювати заходи для досягнення мети зниження собівартості аграрної продукції.

Для підвищення технічного ступеня виробництва може бути реалізовано за наступними напрямами:

- автоматизація виробничих процесів призводить до узгодженості та зменшення витрат. Це дозволяє підприємствам застосовувати аналіз виробництва для оптимізації робочого потоку.

Багато суб'єктів господарювання вже використовують високий ступінь автоматизації, проте є ще вагомні резерви для оптимізації. З допомогою програмного забезпечення аналізуються виробничі процеси і виявляють час очікування і його причини. Вищезазначені напрями дозволяють підприємствам оптимізувати виробництво, підвищувати ефективність і скорочувати витрати [17].

Основними резервами зменшення собівартості продукції рослинництва

є:

- запровадження у виробництво найкращих сортів сільськогосподарських культур;
- запровадження прогресивних систем землеробства, науково обґрунтованих сівозмін та передових технологій у виробництві;
- економне використання пестицидів;
- використання локального (точного) внесення добрив [10].

Для скорочення собівартості продукції на підприємстві дуже важливо підвищувати продуктивність праці. Це дасть можливість підняти об'єм виробництва та знизити собівартість за допомогою економії на витратах. Для цього потрібно збільшувати мотивацію працівників і автоматизувати виробництво.

Таким чином, вирішальними напрямками зменшення собівартості сільськогосподарської продукції в галузях рослинництва та тваринництва є: раціональне використання матеріальних та технічних ресурсів; технологічне оновлення виробництва; збільшення продуктивності праці; підвищення якості продукції.

Для максимального ефекту потрібно знайти комплексний підхід, поєднання економічних, організаційних та технологічних заходів стосовно оптимізації виробничого процесу. Це допоможе сільськогосподарським підприємствам значно зменшити собівартість, збільшити ефективність господарювання, підвищити випуск конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Для збільшення ефективності роботи підприємств в першу чергу необхідно виявляти резерви збільшення обсягів виробництва та реалізації, зменшення собівартості продукції, збільшення прибутку [24].

Проаналізуємо більш детально вплив цих чинників на ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА».

Собівартість продукції відноситься до вирішальних чинників, які впливають на прибуток суб'єкта господарювання. Зменшення собівартості продукції має дуже велике значення, так як дозволяє вдосконалити підприємству свої конкурентні позиції на ринку. Вирішальними шляхами зменшення собівартості є скорочення таких витрат, які мають найбільш питому вагу у її структурі [24].

Виняткову увагу необхідно приділяти можливостям зменшення витрат, особливо інших операційних витрат та інших витрат. На досліджуваному підприємстві спостерігається збільшення інших операційних витрат і інших витрат в 2023 році порівняно з попередніми роками.

У 2022 та 2023 рр. вони становили відповідно 1703,6 та 2281,2 тис. грн. відповідно. У 2025 році їх можливо скоротити до рівня 1800,0 тис. грн., що дасть можливість додатково збільшити фінансовий результат до оподаткування на 20,0%.

Збільшення прибутку за рахунок зниження витрат та збитків є основною метою підприємства. З ціллю зменшення ризику позареалізаційних витрат, таких як невиконання контрагентами своїх зобов'язань, прострочення термінів оплати за відвантажену продукцію підприємство планує більш детально контролювати дебіторську та кредиторську заборгованість. Такі заходи дозволять у майбутньому уникати різкого погіршення фінансового стану підприємства через вищезазначені проблеми.

Отже, оцінювання можливостей ґрунтується на аналізі ніші та репутації, яку займає підприємство на ринку аграрної продукції, а також на якості, чинниках, які негативно впливають на показники прибутковості підприємства та дозволяють запропонувати комплекс заходів, які спрямовані на збільшення ефективності виробництва та зростання прибутковості підприємства. Вирішальними є заходи стосовно збільшення обсягів реалізації готової продукції за рахунок пошуку нових ринків збуту і запровадження сучасних схем реалізації продукції; зменшення собівартості продукції; покращання організаційної структури підприємства. Обчислення показують,

що їхня реалізація дасть змогу забезпечити збільшення виручки від реалізації продукції у 2025 р. на 20,0% у порівнянні з 2021 р., та скорочення витрат підприємства.

На якісний склад доходів підприємства та ефективне управління ними впливає зростання прибутку від реалізації та зниження собівартості продукції. При пошуку резервів зростання доходності підприємства потрібно враховувати вплив різноманітних чинників на зміну чистого прибутку.

На величину доходів підприємства можуть впливати наступні чинники:

- рівень прибутку на 100 грн. чистого доходу від реалізації продукції;
- структура реалізованої продукції;
- собівартість реалізованої продукції.

Проаналізуємо вплив вищезазначені факторів на фінансові результати підприємства (табл. 3.1).

На підприємстві необхідно аналізувати чинники, що впливають на фінансові результати підприємства. Аналіз впливу чинників на чистий прибуток в 2023 році порівняно з 2022 роком підтвердив, що одним із негативних чинників, який вплинув на формування чистого прибутку досліджуваного підприємства було збільшення інших операційних витрат та інших витрат.

Таблиця 3.1

Аналіз впливу чинників на чистий прибуток підприємства
ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА», тис. грн.

Фактори	Зміна прибутку 2023 року відносно:	
	2022	2021
1	2	3
Обсяг реалізованої продукції	+11500	- 5400
Рівень прибутку на 100 грн. виручки від реалізації	- 33,5	+48,8

Разом вплив факторів на зміну валового прибутку	+11466,5	- 5351,2
Обсяг реалізованої продукції	+6576,2	-5388,6
Собівартість реалізованої продукції	+ 525,7	+ 2501,5
Структура реалізованої продукції	+ 1,6	+ 1,1
Разом вплив факторів на зміну валового прибутку	+ 7103,5	+ 2886,0
Адміністративних витрат	+ 51	+82
Разом вплив факторів на зміну доходу від реалізації	+7154,5	+ 2968
Інші операційні доходи	+556,4	+80,9
Інші операційні витрати	+577,6	+182,5
Разом вплив факторів на зміну чистого прибутку	+ 8288,5	+ 3231,4

Таким чином дослідження впливу чинників на чистий прибуток в 2023 році порівняно з 2021 роком підтвердив, що одним з негативних чинників, який вплинув на формування чистого прибутку в звітному році на підприємстві було зменшення рівня прибутку на 100 грн. виручки від реалізації, зменшення складало 33,5 грн.

Тому вирішальним резервом зростання доходності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» є пошук напрямів зменшення собівартості виробленої продукції, тому що вона впливає на зростання рівня прибутку на 100 грн. виручки від реалізації продукції.

Таким чином, інноваційними шляхами зменшення собівартості виробництва продукції рослинництва в Україні в нинішніх умовах є використання комплексних, ефективних мінеральних добрив; застосування регуляторів росту рослин, які дають можливість підвищити урожайність аграрних культур та якість продукції [24].

Прогресивними інноваційними рішеннями в аграрній сфері є застосування ІТ-технологій із ціллю точного планування врожайності, визначення дійсних посівних площ, запобігання перевитрачання технічних та матеріальних ресурсів, покращання організації праці на підприємствах.

3.2. Розвиток стратегічних напрямів управління доходами

Нинішній стан розвитку ринкових відносин вимагає нових підходів до фінансової та господарської діяльності підприємств. Постає ціла низка факторів, які зумовлюють потребу у запровадженні найефективніших систем управління доходами на стратегічній базі, в тому числі такі як розвиток конкуренції, інфляція, збільшення об'ємів інновацій тощо. В таких умовах завданням управління доходами є підготовка підприємства до певних змін ринкової ситуації.

В умовах ринку ґрунт для якісних змін системи керування підприємством, в тому числі формування та використання доходів, може створити тільки його направленість на стратегічну перспективу. Управління доходами підприємств повинно базуватись на вирішальних положеннях теорії стратегічного управління. Така теорія виникла в США [9]. Використання цієї теорії для управління доходами дозволяє враховувати в'язок та вплив зовнішнього і внутрішнього середовища при визначенні і реалізації цілей довготермінової господарської діяльності підприємства. Відповідно до цієї теорії, в процесі управління довготерміновим розвитком підприємства мають задіюватись працівники найвищої ланки, менеджери середньої ланки, а також фінансисти, економісти та маркетологи [24].

Тобто стратегічне мислення і відповідна йому діяльність сьогодні стають обов'язковими атрибутами кожного менеджера та спеціаліста підприємства.

При обґрунтуванні принципів управління доходами суб'єктів господарювання необхідно враховувати актуальний поділ управління доходами на управління із зворотнім та прямим зв'язком. В такому випадку управління доходами із зворотнім зв'язком вміщує в себе контроль реалізації продукції та рівня доходу якого досягнуто в порівнянні з необхідним, й також виконання будь-яких коригуючих заходів в випадку відхилення, якщо це потрібно. При управлінні доходами із прямим зв'язком оцінюється очікувана реалізації продукції й отриманий дохід до того чи іншого випадку

в майбутньому, вмісто того, щоб зіставляти фактичну реалізацію із потрібною. Якщо такі оцінки розбігаються від запланованих показників, то застосовують відповідні заходи, щоб привести до мінімуму такі розбіжності.

Ціль такого керування це встановити контроль до того ще як виникнуть будь-які відхилення від потрібного розміру доходів. При управлінні із прямим зв'язком можливі помилки можуть бути виправлені, а при управлінні із зворотним зв'язком фактичні помилки виявляються пізніше, і коректування проводять для того, щоб досягнути потрібної суми доходу в майбутньому [13].

Більш широківідомими підходами до управління доходами підприємства є підходи із позиції максимізації їх розміру. Показник обсягу доходів не характеризує підсумкову ефективність господарської діяльності суб'єкта господарювання, а визначає тільки умови, при яких така ефективність може бути досягнутою. При будь-якому високому фактичному обсязі чи рівні доходу підприємства його поточні витрати можуть бути більшими, що може призвести до отримання збитку. Тому збільшення доходів як головна ціль стратегічного керування ними не може визначатись як критерій високої ефективності такого управління. Керування доходами з позиції забезпечення покриття усіх поточних витрат, які пов'язані із господарською діяльністю підприємства, та збільшення суми його прибутку теж є спірним, тому що максимізація прибутку, як ціль управління доходами суб'єкта господарювання, може не співпадати з загальною стратегічною метою його розвитку. Якщо підприємство планує виходити на нові ринки, то в такому випадку необхідно забути про максимальні суми прибутку, так як ці цілі з різною орієнтацією не можуть перетинатися на реальному ринку. Управління доходами з позиції забезпечення збільшення його ринкової вартості є надмірно широким, тому що збільшення ринкової вартості підприємства забезпечується як обсягом чи рівнем його доходів так і результатами його господарської діяльності [10].

Управління доходами за центрами відповідальності відбувається відповідно до принципу визнання зон індивідуальної відповідальності, як це відображено у організаційній структурі підприємства (табл. 3.2).

Центр відповідальності може бути визначений як сегмент підприємства, де керівник відповідає за роботу певного сегмента.

На підприємстві виділяють три центри відповідальності:

- центр прибутку або доходів;
- центр витрат;
- центр інвестування.

Таблиця 3.2

Зміст управління доходами за центрами відповідальності

Центр відповідальності	Сутність управління
Центр витрат	Менеджер відповідає за видатки, які перебувають під його контролем
Центр прибутку або доходів	Відповідальний за надходження від реалізації та видатки (наприклад підрозділ підприємства, який займається випуском та реалізацією продукції
Центр інвестування	Менеджери зазвичай відповідальні за надходження від реалізації та видатки, але окрім цього відповідають за прийняття рішень по капітальних вкладеннях, і через це, можуть впливати на розмір інвестицій

Мета обліку доходів за центрами відповідальності пов'язана з нагромадженням даних про доходи по кожному центру відповідальності так, щоб відхилення від плану можна віднести на відповідальну особу. Облікові дані по центрах відповідальності формуються у звітах про виконання плану, які складаються через короткі відрізки часу; з таких звітів керівники центрів

відповідальності дістають інформацію про розбіжності з планом по різних статтях доходів. Керування за центрами відповідальності засноване на тому принципі, що краще розглядати по центру тільки ті доходи, на які досить впливає керівник такого центра. Всі розходження між реальними та плановими доходами повинні відображатись у звіті, щоб можна було сформулювати причини відхилень, встановити відповідальність та вжити необхідних заходів [10]. Систематизація основних цілей для розробки стратегій суб'єктів господарювання, визначення пріоритетності економічних цілей дозволяють трактувати головну ціль управління доходами підприємств як забезпечення необхідної суми на кожному етапі їх формування. Під необхідною сумою розуміють таку їх величину, яка дасть можливість здійснювати поточні розрахунки суб'єкта господарювання, зберігаючи стабільний рівень платоспроможності та ліквідності, та в підсумку одержати чистий прибуток в розмірі, який відповідає загальній меті розвитку підприємства [13].

В процесі стратегічного управління доходами ціль отримання прибутку є головною за впливом на забезпечення ефективного розвитку підприємства. Вирішальним орієнтиром в управлінні має бути забезпечення досягнення максимального прибутку. В такому випадку процес управління формуванням та розподілом доходів підприємства завжди буде погоджений з головними стратегічними цілями розвитку.

Вирішальною ціллю управління доходом є орієнтація на зростання прибутку в майбутньому періоді.

Головними напрямками поліпшення структури формування і розподілу прибутку підприємства є встановлення важливого напрямку використання прибутку. Це забезпечить розвиток підприємства в майбутньому, проведення аналізу динаміки і чинників одержаного прибутку, пошук резервів, що буде сприяти максимізації прибутку й ефективному плануванню формування, розподілу, використання прибутку [24].

Основними видом діяльності досліджуваного нами підприємства ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» є вирощування зернових культур, тому розглянемо головні стратегічні напрями розвитку підприємств зернової спеціалізації які впливають на формування доходів аграрних підприємств та управління ними в нинішніх складних умовах:

- розвиток грантових програм спрямованих на видачу коштів аграрним підприємствам, що планують здійснення переробки зернових (виробництво макаронних виробів, круп);

- формування стратегічних запасів зернових зосереджених на власну переробку для забезпечення місцевого населення якісними та дешевими продовольчими товарами;

- державні дотації на формування систем меліорації земель для підвищення якості зернової продукції;

- розвиток співпраці з спиртовими заводами для реалізації зернових на переробку;

- запровадження наукових та обґрунтованих сівозмін в господарствах.

Процес управління стратегічним розвитком сільськогосподарських підприємств зернового напрямку повинен ґрунтуватися на прийнятті реальних управлінських рішень. Тому з ціллю визначення напрямів і засобів досягнення стратегічних цілей необхідно формувати стратегії розвитку зернових підприємств.

Головними заходами для покращення конкурентної позиції суб'єктів господарювання зернового напрямку мають бути:

- системний конкурентний аналіз позицій підприємства на ринку;

- дослідження тенденцій на зміну цін і споживання на національному і світовому ринках;

- розроблення заходів із покращання якості продукції і її подальшої переробки;

- глибока переробка власними силами зернової продукції;

- модернізація основних засобів і технологій вирощування зернових.

3.3. Пріоритетні заходи щодо збільшення дохідності сільськогосподарських підприємств

Однією із найважливіших умов ефективності та конкурентоспроможності підприємств аграрної сектору є рівень їх дохідності. На рівень дохідності підприємств впливає багато різноманітних факторів в тому числі наявність ефективного фінансового механізму, який включає форми, види, методи управління доходами підприємств. Фінансовий механізм працює в межах визначених стратегій, цілей та задач галузі. Він забезпечує досягнення визначених цілей, мінімізацію внутрішніх та зовнішніх ризиків, економіко-фінансову стабільність суб'єктів господарювання і галузі, відповідність високим показникам економіко-фінансової діяльності, яка знаходить свій прояв в показниках ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності, ділової активності.

Сучасний аграрний сектор вимагає покращення фінансового забезпечення. Це сприятиме збільшенню ефективності діяльності аграрних підприємств, успішному їх розвитку, досягнення стабільного функціонування у довгостроковій перспективі, збільшення доходності та прибутковості [24].

Дефіцит фінансових ресурсів в аграрних товаровиробників призводить до використання низького рівня технологічного забезпечення виробництва, зберігання і переробки сільськогосподарської продукції, що в підсумку веде до незбігу її міжнародним стандартам, зниження доходності аграрних підприємств. На розвиток сільськогосподарського сектору мають вплив: непрозорість розподілу бюджетних коштів, підвищення податкового навантаження і нестабільність податкової політики, невисокий рівень консультаційно-інформаційного забезпечення стосовно доступу до додаткових джерел фінансових та кредитних ресурсів (низька оціночна вартість заставного забезпечення, висока вартість кредитів, низький рівень страхового захисту).

Головною ціллю діяльності фінансового механізму в аграрній сфері є збільшення доходності, досягнення позитивної фінансової результативності за рахунок виробництва продукції, яка є екологічно спрямованою, забезпечує достатній рівень рентабельності, доходності, ліквідності та платоспроможності, конкурентоспроможне ринкове становище.

Фінансовий механізм аграрної сфери повинен забезпечувати формування фондів грошових коштів та фінансових ресурсів, їх розподіл у відповідності до потреб підприємств і держави та цілеспрямоване їх використання, із врахуванням намічених завдань і специфіки діяльності аграрних підприємств.

Значна величина фінансових зв'язків обумовлює використання значної кількості елементів фінансового механізму, які втілюють різні фінансові відносини, об'єднання яких створює структуру фінансового механізму (рис. 3.1) [23].

Якісна та кількісна характеристики фінансового механізму аграрної сфери визначаються об'ємом фінансових ресурсів, які зосереджуються та витрачаються на певних рівнях управління, та технологію їх концентрації та витрачання. Важливо при цьому безпомилково обрати техніку таких процесів: об'єкт та суб'єкт витрачання та зосередження фінансових ресурсів, важелі, методи, інструменти, критерії – інструментарій виконання руху фондів грошових коштів, індикатори для розвитку аграрної сфери.

Вирішальними завданнями фінансового механізму розвитку аграрного сектору є утворення безперервного руху фінансових ресурсів, збільшення та стабілізація фінансових показників для розвитку аграрного сектору, стимулювання збільшення фінансового потенціалу аграрних підприємств, як наслідок – їх доходності, збільшення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору, створення фондів грошових коштів та формування резервів економічного зростання.

Рис. 3.1. Структура фінансового механізму розвитку аграрного сектору економіки [24]

До головних умов ефективного функціонування фінансового механізму аграрного сектору відносяться [24]:

– застосування елементів фінансового механізму повинно сприяти задоволенню потреб діючих підприємств у фінансових ресурсах, їх сталому розвитку;

– фінансовий механізм повинен бути сформований із врахуванням об'єктивних законів розвитку економіки в цілому та аграрного сектору;

– взаємозалежність складових елементів фінансового механізму та їх саморегулювання.

Визначальні напрями удосконалення механізму розвитку сільськогосподарських підприємств пов'язані із дією зовнішніх факторів, подоланням зовнішніх ризиків, а саме:

- підняття рівня зайнятості, доходів сільського населення, заробітної плати;

- утворення підходящих економічних умов для аграрного виробництва для всіх організаційних та правових форм господарювання;

- розроблення і реалізація місцевих та державних цільових програм для розвитку аграрного виробництва і сільських територій;

- утворення умов для ефективної діяльності аграрного ринку;

- розвиток державно-приватного партнерства в сільському господарстві;

- використання державної підтримки фермерів та великих аграрних товаровиробників.

- розробка системи технологічної, технічної, інвестиційної, наукової, кадрової, інформаційної, інноваційної, консультаційної підтримки аграрного сектору.

Для забезпечення ефективного розвитку аграрної сфери економіки, потрібно використовувати механізм фінансового регулювання для збільшення доходності, рентабельності сільськогосподарських підприємств і забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції на зовнішньому і

внутрішньому ринках; створювати спеціалізованих аграрні банківські установи та кредитні кооперативи; надавати державні гарантії стосовно страхування збитків агровиробників виробників; розвивати ф'ючерсні та форвардні інструменти фінансового ринку, програми підтримки розвитку сільських територій, стимулювати спрямування інвестицій в аграрну сферу.

Таким чином, головними заходами які забезпечать збільшення доходності та рентабельності сільськогосподарських підприємств в нинішніх умовах війни є наступні:

- забезпечення стійкості продовольчих систем громад через стимулювання формування закритого ланцюга забезпечення матеріальними та технічними ресурсами аграрного виробництва у межах громади, а також утворення власної ринкової інфраструктури виробництва, зберігання, заготівлі, збуту аграрної продукції;

- перегляд структури посівних площ аграрних культур в напрямі її збалансування у відповідності з пріоритетами задоволення потреб внутрішнього ринку, потреб поглибленої переробки та тваринництва. Для того щоб завантажити харчову промисловість сировиною та переорієнтувати структуру експортних поставок на високорентабельну і менш тоннажну сировинну продукцію і продукти переробки з якомога більшою доданою вартістю;

- відновлення технічних можливостей експорту аграрної продукції і продуктів харчування;

- забезпечення збору урожаю сільськогосподарських культур. Для цього потрібно формувати резерви паливо-мастильних матеріалів, щоб забезпечити агровиробників потрібними ресурсами для ведення польових робіт;

- запровадження стратегії розвитку аграрного сектору економіки, яка спрямована на конкурентні переваги, збалансованість структури виробництва, збільшення землевіддачі та прибутковості капіталовкладень, широке запровадження інновацій, розвиток поглибленої переробки аграрної

сировини, адаптація аграрної сфери до запровадження сучасних цифрових технологій, зміни клімату.

Отже, визначальною умовою для підвищення доходності, а в результаті рентабельності сільськогосподарських товаровиробників в умовах воєнного стану є збільшення виробництва продукції тваринництва, впровадження закритих виробничих циклів і забезпечення підприємств постійними нормами запасів матеріальних та технічних ресурсів.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження було зроблено наступні висновки.

Доходи – це збільшення економічних вигод внаслідок надходження активів або збільшення їх вартості та зменшення зобов'язань, що призводять до збільшення власного капіталу (окрім внесків учасників) внаслідок проведення певного виду діяльності та отриманих конкурентних переваг в результаті прийняття ефективних управлінських рішень.

З ціллю визнання та визначення величини доходу розрізняють дохід від:

- реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг;
- реалізації товарів, продукції, інших активів, придбаних з ціллю перепродажу (окрім інвестицій у цінні папери);
- використання активів підприємства іншими юридичними та фізичними особами, результатом яких є одержання процентів, дивідендів та роялті;
- звичайної діяльності (фінансової, операційної, інвестиційної).

Головним джерелом доходів аграрних підприємств є його основна операційна діяльність, яка спрямовується на виробництво біологічних активів, що перетворюються у аграрну продукцію.

Дохід підприємства і його фінансовий результат діяльності є специфічними об'єктами управління, що дають змогу виокремити у системі фінансового менеджменту підсистему управління доходами та прибутком.

Процес управління доходами підприємств включає наступні етапи:

- аналіз доходів попередніх періодів;
- планування річних показників доходів;
- пошук шляхів підвищення доходів;
- складання планових квартальних та помісячних показників доходів;
- у випадку виявлення відхилень від планових показників пошук причин та застосування методів коригування рівня доходів;
- здійснення контролю за виконанням планів по доходам;

- складання звіту про отриманий дохід та зрівняння отриманих значень із плановими показниками.

У магістерській роботі досліджується сільськогосподарське підприємство ТОВ «АГРО-ЗЛАГОДА». Основними видами діяльності ТОВ «АГРО-ЗЛАГОДА» є вирощування зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур.

Вирішальним при оцінці фінансового стану підприємства є аналіз показників ліквідності та платоспроможності. Аналіз таких показників показав, що показник платоспроможності - коефіцієнт покриття, знижується за аналізований період на 0,47, і не досягає нормативного значення 2. Тобто оборотні активи в недостатній мірі забезпечують короткострокові зобов'язання. Так як коефіцієнт покриття у 2023 році становив 1,03. За аналізований період спостерігається зниження показників платоспроможності та ліквідності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА».

Коефіцієнти фінансової стійкості визначають рівень перспективної платоспроможності та незалежності підприємства від зовнішніх інвесторів. Висновки щодо фінансової стійкості ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» показали, що значення коефіцієнта автономії в 2023 році значно знизилось порівняно з 2021 роком в 1,6 разів. За аналізований період значно знизилась забезпеченість підприємства власним капіталом і значно збільшилась залежність від зовнішніх джерел фінансування. Негативним явищем є зниження коефіцієнту маневреності власного капіталу, а в 2022 році його значення було від'ємним. Причиною цього стало від'ємне значення дуже важливого показника для підприємства – суми власних оборотних коштів. Забезпеченість підприємства власним капіталом з роками погіршується та воно стає більш залежним від зовнішніх джерел фінансування.

Оборотність активів, кредиторської заборгованості, власного капіталу досліджуваного підприємства знизилась в 2023 році порівняно з 2021 роком.

Особливо найгірший рік для підприємства - 2022, так як спостерігається значне зниження коефіцієнтів в цьому році порівняно з 2021 роком.

Необхідно зазначити, що фінансово найбільш гіршим для підприємства був 2022 рік. Тому керівництву досліджуваного ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» слід звернути увагу підвищення ефективності використання фінансових ресурсів в процесі фінансово-господарської діяльності, а також рівень фінансового менеджменту на підприємстві.

Загальна величина доходів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» у 2023 році порівняно з 2022 роком збільшилась на 7637,8 тис. грн. або на 171,9%. Якщо брати аналізований період 2021-2023 роки, то сума доходів зменшилась на 4452,4 тис. грн. Основним джерелом доходів на досліджуваному підприємстві є виручка від реалізації продукції.

Аналіз формування фінансових результатів ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» за 2021-2023 рр. показав, що виручка від реалізації продукції за аналізований період значно зменшилась на 5388,6 тис. грн, що становить 24,2 %. В 2021 році підприємство отримало прибуток в розмірі 8 425,40 тис. грн, що в 11,3 рази перевищував прибуток одержаний в 2023 році. В 2022 році спостерігається збиток в 5460,5 тис. грн. Але в 2023 році підприємство пододало збитковість і отримало прибуток в розмірі 746,8 тис. грн.

За аналізований період спостерігається збільшення собівартості продукції в 2023 році на 2501,5 тис. грн. За цей період інші операційні витрати зросли на 182,5 тис. грн. Значно зросли інші витрати – в 1,6 разів в 2023 році в порівнянні з 2021 роком. Отже, в ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» у 2023 році усі показники фінансових результатів значно зросли порівняно з 2022 роком. Якщо порівнювати фінансові результати 2023 року з 2021 роком, то можна зробити висновок про їх зменшення.

Аналіз показників рентабельності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» дає можливість зробити висновок, що усі показники рентабельності: власного капіталу, активів, основного капіталу, основної діяльності за три роки зменшились в 4 і більше разів.

Вагому роль у управлінні доходами підприємства є оптимізація їх структури. В доходах значну роль відіграє розмір собівартості продукції. Чим вона є меншою тим оптимальніша структура доходів суб'єкта господарювання та вищі фінансові результати.

Основними резервами зменшення собівартості продукції рослинництва є:

- запровадження у виробництво найкращих сортів сільськогосподарських культур;
- запровадження прогресивних систем землеробства, науково-обґрунтованих сівозмін та передових технологій у виробництві;
- економне використання пестицидів;
- використання локального (точного) внесення добрив.

Вирішальним резервом зростання доходності ТОВ «АГРО - ЗЛАГОДА» є пошук напрямів зменшення собівартості виробленої продукції, тому що вона впливає на зростання рівня прибутку на 100 грн. виручки від реалізації продукції.

Інноваційними шляхами зменшення собівартості виробництва продукції рослинництва в Україні в нинішніх умовах є використання комплексних, ефективних мінеральних добрив; застосування регуляторів росту рослин, які дають можливість підвищити урожайність аграрних культур та якість продукції.

Головними заходами для покращення конкурентної позиції суб'єктів господарювання зернового напрямку мають бути:

- системний конкурентний аналіз позицій підприємства на ринку;
- дослідження тенденцій на зміну цін і споживання на національному і світовому ринках;
- розроблення заходів із покращання якості продукції і її подальшої переробки;
- глибока переробка власними силами зернової продукції;

– модернізація основних засобів і технологій вирощування зернових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджені наказом Міністерства Фінансів України № 1315 від 29.12.2006 р. URL: www.rada.gov.ua (дата звернення 05.11.2021)
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 (МСБО 18). Дохід. № 929_025 від 01.01.2012. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025 (дата звернення 05.11.2021)
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 (МСБО 18). Дохід. № 929_025 від 01.01.2012. Офіційний веб сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025 (дата звернення 05.11.2021)
5. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Загальні вимоги до фінансової звітності" затверджене наказом МФУ України від 07.02.2013 р. № 73. URL: [www.ra& da.gov.ua](http://www.rada.gov.ua) (дата звернення 05.11.2021)
6. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Загальні вимоги до фінансової звітності" затверджене наказом МФУ України від 07.02.2013 р. № 73. URL: [www.ra& da.gov.ua](http://www.rada.gov.ua) (дата звернення 05.11.2021)
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 30 «Біологічні активи», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29 жовтня 2020 р. № 588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-052>
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" затверджене наказом Міністерства Фінансів України від 18.11.2005 р. № 790 URL: www.rada.gov.ua (дата звернення 05.11.2021)

9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" затверджене наказом Міністерства Фінансів України від 18.11.2005 р. № 790 URL: www.rada.gov.ua (дата звернення 05.11.2021)
10. Про затвердження методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств/ Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-013>
11. Про затвердження методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств/ Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-013>
12. Про затвердження Методичних рекомендацій з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах/ Наказ Міністерства аграрної політики України від 02.07.2001 р. № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0189555-014>
13. Статистичний збірник «Сільське господарство України». Державний комітет статистики України. 2020. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
14. Khalatur S., Dubovych O., Puss A. Complex assessment of financial and economic condition of the enterprises of agricultural industry. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 24. С. 84-91
15. Khalatur S., Kriuchko L., Sirko A. World experience adaptation of anticrisis management of enterprises in the conditions of national economy's transformation. Baltic Journal of Economic Studies. 2020. № 6 (3), Pp. 171-182.
16. Khalatur S., Masiuk Y., Kachula S., Brovko L., Karamushka O., Shramko I. Entrepreneurship development management in the context of economic security. Entrepreneurship and Sustainability. 2021. № 9 (1). Pp. 558-573
17. Атамас П. Й. Прибуток: економічна суть, проблеми визначення та облікового відображення. Академічний огляд. 2014. № 1 (40). С. 50-55

18. Балдик Д.О. Формування фінансово-економічних результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. Молодий вчений. 2016. Вип. С. 8-12
19. Березюк С. В., Гонтарук Я. В., Ясінська Б. О. Забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. Випуск 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-44>
20. Білик В. Г. Облік і відображення в звітності фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах реформування. Формування ринкових відносин в Україні. К.: Науково-дослідний економічний інститут, 2014. Вип. 1. С. 127-129
21. Бобровська Н.В. Грицевська О.А., Сухорукова В.В. Формування фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. Фінансовий простір. 2018. № 4 (20). С.145-150
22. Бобровська Н.В. Грицевська О.А., Сухорукова В.В. Формування фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. Фінансовий простір. 2018. № 4 (20). С.145-150
23. Богацька Н. М., Кричевська О. А. Організаційно-економічний механізм забезпечення прибутковості підприємства. Молодий вчений. 2016. № 12 (39). С. 655–658
24. Бруханський Р. Ф., Пуцентейло П. Р. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій: монографія. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. 388 с.
25. Волошина О.А., Кордзаія І.А., Даценко С.М., Ульченко А.М. Методичні підходи до аналізу доходів підприємства та факторів їх формування. Ефективна економіка. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7119>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.47

26. Головінова І.О., Чайка Т.Ю., Оптимальні шляхи зниження собівартості продукції. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/43fdaeba-1bb0-4618-9128-26f9947800d0/content> (дата звернення 03.03.2024)
27. Гуцаленко Л.В. Формування та облік фінансових результатів відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи». Облік і фінанси АПК. 2016. № 11. С.96-99
28. Добрунік Т.П. Особливості управління фінансовими результатами аграрних підприємств. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. № 5 (1). С. 76-83
29. Йолтухівська Т. В. Аналіз теоретичних підходів до визначення поняття «фінансовий результат». Вісник Хмельницького національного університету. 2015. № 2. С. 64-67
30. Кулик А. В. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Київ: ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 452 с.
31. Лагодієнко Н. В. Облік і контроль фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах. Бізнес-навігатор. 2015. № 1(33). С. 167-172
32. Ларіонова К. Механізм управління прибутком підприємства. Modeling the development of the economic systems. 2022. № 1. Р. 120-128. <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/12289>
33. Левень В.С., Гливенко В.В. Звітність підприємства: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 612 с.
34. Ловінська Л.Г., Жилкіна Л.В., Голенко О.М. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2014. 370 с.
35. Лучко С.М., Жукевич А.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.11
36. Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

37. Мулик Т.О., Мулик Я.І. Методичний інструментарій аналізу фінансової безпеки підприємств в системі економічних аспектів виробництва біопалива. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 9. С. 91-101
38. Мусієнко, Ю. Ю. "Поняття і класифікація доходів та витрат підприємства як основа організації їх управління." Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса 2.14 (2022): 236-240. <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12848>
39. Орлов О. Планування собівартості продукції. Економіка України. 2014. № 12. С. 39–48
40. Павелко О. В. Теоретичний аспект дослідження сутності поняття «дохід» та особливості його класифікації. Наукові записки. Серія «Економіка». Фінансова система України. 2018. Ч. 1 (Вип. 10). С. 285–293
41. Пастушенко А.І. Особливості управління прибутком аграрних підприємств у сучасних умовах. Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. 2016. № 1 (05). С. 61-64
42. Поняття фінансових результатів та порядок їх формування. URL: https://vuzlit.ru/223705/teoretichni_osnovi_formuvannya_obliku_finansovih_rezultativ
43. Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства. Облік і фінанси. 2015. № 4. С. 53-60
44. Пуцентейло П. Р. Особливості функціонування аналітичного забезпечення підприємств. Інноваційна економіка. 2015. № 1. С. 194-198
45. Пуцентейло П.Р. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Сталий розвиток економіки. 2015. №. 1. С. 168-174
46. Стефанович Н., Костенко Н. Підходи щодо сутності і класифікації доходів. Агросвіт. 2020. № 6 С. 120-123
47. Ткаченко Т.П., Тульчинська С.О., Бойчук Д.В. Управління доходами на підприємстві. Ефективна економіка. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6192>

48. Фальченко, О., Волобуєв, О. (2021). Особливості класифікації доходів сільськогосподарських підприємств. Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки), (3), 68–71. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.3.68>

49. Фірко Н. Б. Економічна суть та класифікація доходів підприємства: теоретичний аспект. URL: <http://masters.donntu.org/2013/iem/tihonovskaya/library/article3.pdf>.

50. Чернецька О.В. Внутрішні чинники у формуванні системи управління фінансовими результатами сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2017. №5(67). С. 146–151
Соколова, Ю., Чорна, Н. (2021). Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств за рахунок брендингу. Управління змінами та інновації, (2), 55-62. <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/31>